

ISSN: (E) 2181-1784
SJIF 2023 = 6.131
ASI-Factor = 1.7

ORIENTAL RENAISSANCE:

*Innovative, educational,
natural and social sciences*

www.oriens.uz

Exact sciences

Natural sciences

Engineering sciences

Pedagogical sciences

Social and Human sciences

Philological sciences

Philosophy sciences

Economic sciences

VOLUME 3
No 3
2023

**ORIENTAL RENAISSANCE: INNOVATIVE, EDUCATIONAL,
NATURAL AND SOCIAL SCIENCES
SCIENTIFIC JOURNAL**

**VOL. 3 / ISSUE 2
ISSN 2181-1784
Impact Factor: 6.131
ASI Factor = 1.7**

**February
2023**

**ORIENTAL RENAISSANCE: INNOVATIVE, EDUCATIONAL, NATURAL
AND SOCIAL SCIENCES
SCIENTIFIC JOURNAL**

EDITOR-IN-CHIEF

Dr. KADIROV MUKHAMMADJON

Candidate of philosophical sciences, Associate professor of the department of
“Oriental philosophy and culture” of Tashkent state university of oriental studies

EDITORIAL BOARD

DSc. NODIRAKHON R. NISHONOVA

Doctor of Philosophy,
Head of the Department “Philosophy and
National idea” of Tashkent State Technical
University

PhD. LAZIZ A. TURAEV

Doctor of Philosophy (PhD) in Historical
Sciences, Head of the Department for the
organization of research activities of students of
TSUOS

Dr. ZAMIRA A. NUROVA

Candidate of Biological sciences
Associate professor of Termez branch of the
Tashkent Medical Academy

PhD. FARHOD L. USMONOV

Doctor of Philosophy (PhD) in Philosophical
Sciences, Senior lecturer of the Department of
Social Humanities of Tashkent State University of
Economics

Dr. AZAMAT B. KHAYRIDDINOV

Candidate of Economic Sciences
Associate professor of Karshi Institute of
Engineering and Economics

Prof. Dr. ULFATKHON MUHIPOVA

Doctor of Philological Sciences
Head of the department of South and Southeast
Asian Languages of Tashkent State University of
Oriental Studies

Prof. Dr. SULTON F. AMIROV

Doctor of technical sciences
Head of the department of Electricity Supply of
Tashkent State University of Transport

Prof. Dr. TULKIN M. TOGAEV

Doctor of Philological Sciences
Head of the Department of Uzbek Linguistics of
Tashkent State University of Uzbek Language and
Literature named after Alisher Navoi

PhD. AZIZA A. SHAYUSUPOVA

Candidate of Pedagogical Sciences Associate
professor of the department of Pedagogy and
Psychology of Tashkent State University of
Oriental Studies

Dr. IMAM K. WAHYUDI

Doctor of Philosophy (PhD)
in Philological Sciences
Head of Office of International Affairs and
Faculty Member, Faculty of Teacher Training and
Education of Universitas Islam Malang, Indonesia

Dr. AZIZ KH. KHUDOYBERDIEV

Candidate of Historical Sciences, Associate professor of the department of Eastern countries and Anthropology of Tashkent State University of Oriental Studies

Dr. SAYYORA N. KHAMRAEVA

Doctor of Philosophy (PhD) in economics
Head of the department of Innovative Economics of Karshi Institute of Engineering and Economics

Dr. ALISHER N. NAZAROV

Doctor of Philosophy in Political Sciences (PhD), Senior Lecturer of the Department of Oriental Politics and International Relations, Tashkent State University of Oriental Studies

Dr. ERKIN A. RAKHMATOV

Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Head of the Department of Oil and Gas Processing Technology, Karshi Engineering and Economics Institute

Dr. PHOOL BADAN

Doctor of Philosophy in Political Sciences (PhD), Professor of the School of International Studies, Jawaharlal Nehru University

Dr. SIROJIDDIN S. NURMATOV

Candidate of Philological Sciences
Associate professor of Tashkent State University of Oriental Studies

Dr. METIN ORBAY

Doctor of physics and mathematical science (DSc), Professor of Faculty of Education of Amasya University

Prof. PhD. SAO FEY

Professor of Hangzhou Normal University, Linguist.

Prof. Dr ASIF MAHBUB KARIM

Doctor of Philosophy in Business administration (PhD), Dean, professor Binary Graduate School, Binary University of Management & Entrepreneurship

Prof. YALCHIN KAYALI

Ankara University, Faculty of Languages and History-Geography, Department of Eastern Languages and Literatures, Sub-Department of Indology, Faculty Member.

Dr. NIGORA Z. SAYDALIEVA

Candidate of Philosophical Sciences
Senior Lecturer of the department of Oriental Philosophy and Culture of Tashkent State University of Oriental Studies

Dr. K.K. KHAKBERDIEV

Doctor of Philosophy (PhD) In Economics
Director of the Center for Scientific analysis of the study of the development of Eastern Countries at the Tashkent State University of Oriental Studies

PhD. CHJAN KONG

School of Humanities and Communication, Zhejiang University of Finance and Economics

Dr. NAUMENKO A. OLEG

Candidate of Philosophical Sciences Associate Professor of the Department of Social Sciences and Technologies, National Research Technological University MISIS, Moscow, Russia

PROFESSIONAL TA'LIM MUASSASALARIDA CHET TILINI O'QITISHNING DOLZARB MUAMMOLARI

Xusainova Dilrabo Ibragimjanovna

Farg'ona viloyati yuridik texnikumi yuristlar uchun
ingliz tili fani o'qituvchisi. 3-darajali yurist.

+998932559924

@Xusainova_D

ANNOTATSIYA

Maqolada professional ta'lim muassasalarida chet tilini o'qitishda duch keladigan muammolar yoritilgan. Talabalar bilan olib borilgan tadqiqot natijalari taqdim etilgan bo'lib, ular til o'rganishdagi qiyinchiliklarni aniqlashga yordam beradi.

***Kalit so'zlar:** chet tili; ta'lim muammolari, bilim, o'qitish; texnikasi, lingvistik kompetensiya, sotsiolingvistik kompetensiya, ijtimoiy-madaniy kompetensiya, kommunikativ vaziyat.*

АННОТАЦИЯ

В статье описаны проблемы, возникающие при обучении иностранному языку в профессиональных учебных заведениях. Представлены результаты исследований, проведенных со студентами, которые помогают выявить трудности в изучении языка.

***Ключевые слова:** иностранный язык; воспитательные проблемы, познание, учение; методика, языковая компетентность, социолингвистическая компетентность, социокультурная компетентность, коммуникативная ситуация.*

KIRISH

So'nggi paytlarda jamiyatimizda chet tilining maqomi sezilarli darajada o'zgardi. Chet tillarini bilish zaruratga aylandi. Xalqaro aloqalarni faol rivojlantirish sharoitida bitiruvchining mehnat bozoridagi qiymati ko'p jihatdan uning til bilish darajasi bilan belgilanadi. Bugungi kunga kelib, dunyo miqyosida chet tillari sohasidagi ta'lim siyosati kommunikativ kompetensiyani shakllantirishga qaratilgan.

Ilmiy adabiyotlarda chet tilini o'qitishning quyidagi tarkibiy qismlari aniqlanadi:

1) lingvistik kompetensiya - og'zaki va yozma shaklda barcha darajadagi til tizimini bilish, nutqda til birliklarining ishlash qoidalari, boshqa shaxsning fikrlarini adekvat izohlash va o'z mulohazalarini ifodalash qobiliyati;

2) sotsiolingvistik kompetensiya - til yordamida fikrni shakllantirish va shakllantirish usullarini bilish, shuningdek, nutq vaziyatining shartlariga, soʻzlovchining kommunikativ maqsadlariga qarab tildan foydalanish qobiliyati;

3) ijtimoiy-madaniy kompetensiya - ona tilida soʻzlashuvchilarning ijtimoiy va nutqiy xulq-atvorining milliy-madaniy xususiyatlarini bilish, muloqot jarayonida tildan foydalanish, urf-odatlar, xulq-atvor qoidalari, odob-axloq qoidalari va boshqalarga rioya qilish;

4) strategik (kompensator) kompetensiya - muloqot jarayonida til bilishning yetishmasligini, shuningdek, nutq va chet tilida muloqot qilishning ijtimoiy tajribasini toʻldirish qobiliyati;

5) ijtimoiy kompetensiya - boshqa odamlar bilan muloqot qilish istagi va qobiliyatida, kommunikativ vaziyatda harakat qilish va maʼruzachining kommunikativ niyatiga va vaziyatga muvofiq nutq qurish qobiliyatida namoyon boʻladi.

Shunday qilib, biz chet tilini (ingliz, nemis, fransuz va boshqalar) talabalar tomonidan alohida oʻquv intizomi sifatida qabul qilinmasligi, balki hayotiy zarurat deb qaralishi kerak, degan xulosaga kelishimiz mumkin. Chet tilini bilish inson hayotida yuqori oʻrinni egallaydi, chunki u zamonaviy hayotning ajralmas qismi, aloqa vositasidir. Chet tili oʻqitiladigan umumtaʼlim maktablari yoki professional taʼlim muassasalarida oʻqituvchilarning maqsadi oʻquvchilarning kommunikativ kompetensiyasini va uning tarkibiy qismlarini rivojlantirishdir.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Chet tilini oʻqitish jarayonida yuzaga keladigan qiyinchiliklarni aniqlash yuzasidan olib borilgan tadqiqotlar shuni koʻrsatadiki, bu yoʻlda ikkita asosiy toʻsiq bor. Ularni toifalarga boʻlish mumkin: psixologik va oʻquv- amaliy. Psixologik muammo shaxsning biron bir erishib boʻlmaydigan maqsadga erishishga hissiy bogʻlanishi yoki unga adekvat harakatlariga toʻsqinlik qiladigan toʻsiq sifatida qarashi. Bu muammoning sababi talabaning oʻziga ishonchi yoʻqligi boʻlishi mumkin. Bu bola oʻz bilimining ibtidoiyiligini koʻrsatishdan qoʻrqqanida, notoʻgʻri tushunishni yoki tushunmaslikni istamasa (kamroq odamlarda topilgan) sodir boʻladi. Talabalar koʻpincha: “Bu men uchun emas, men buni qila olmayman” yoki “Ingliz tilini oʻrganish qiyin” deb aytadilar. Bunday fikr notoʻgʻri. Psixologik muammoning paydo boʻlishining keyingi sababi - bu til toʻsigʻi. Bu xato qilishdan qoʻrqish va oʻz nodonligini koʻrsatish bilan bogʻliq. Talabalar orasida iborani mukammal talaffuz qilish, birinchi marta gapni toʻgʻri qurish kerak boʻlgan perfeksionistlar bor. Ammo shuni tushunish kerakki, til oʻrganayotganda bu mumkin emas. Oʻrganishning dastlabki bosqichidagi bola xato qilishi mumkin va kerak. Bunga duch kelgan

tajribali o'qituvchi o'zining boshqaruv "texnikasini" topa oladi. Mening o'qituvchilik tajribam shuni ko'rsatadiki, bayonot paytida talabanning gapini to'xtatib, xatolarni tuzatish kerak emas. Kuzatishlar natijasida paydo bo'lgan yana bir kichik, ammo muhim tafsilot - bu talabani tanishtirish paytida ma'qullovchi nigoh. U o'zini o'zi "yurish" mumkinligini his qilishi muhimroq va uning xatosi tasodifiy bo'lib chiqdi. Agar u bir yoki boshqa qoidadagi nuqsonning natijasi bo'lsa, uni keyinroq hal qilish yo'lini topishingiz kerak. Shuningdek, yuqoridagi muammoning manbayi tashqaridan yordamning yetishmasligi bo'lishi mumkin. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, ko'pchilik o'quvchilarning ota-onalar hayotlari davomida chet tilini bilmaydilar, shuning uchun ular maktab davrida ushbu fanga unchalik ahamiyat bermaydilar. Asosan ona tili va adabiyotidan dars beradigan fan o'qituvchilari "Ular ona tilini bilishmaydi, chet tilini qanday o'rganishadi?!" degan iborani tez-tez takrorlaydilar. Keyin bolalar boshqa tillarni o'rganish istagini yo'qotadilar, o'z bilimsizliklariga bahona topadilar. Ota-onalar va o'qituvchilar bolaning chet tillarini o'rganish istagini rag'batlantirishlari va qo'llab-quvvatlashlari kerak, shu bilan birga ularning shaxsiy rivojlanishi va jamiyatdagi iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy vaziyatdagi o'zgarishlarga moslashish imkoniyatlarini kengaytirish uchun muhimligini doimiy ravishda uqtirib borishlari zarur.

Chet tilini o'rganishda ta'lim va amaliy qiyinchiliklar ham paydo bo'ladi. O'quvchilarining turli bilim darajasi qisqa vaqt ichida mashg'ulotlarda kerakli natijaga erishishga imkon bermaydi. Ba'zi talabalar ta'limning boshlang'ich bosqichidan o'rta darajaga minimal til tayyorgarligi bilan o'tadilar. Bunday o'quvchilarga ko'p vaqtni sinfda berish butun jarayonni sekinlashtirishni anglatadi, chunki siz bilganingizdek, o'qituvchining ish dasturi bor, unga muvofiq u mashg'ulotlarni rejalashtirishi kerak. Qolgan talabalarda istakni uyg'otish qiyin, ammo mumkin. Asosiysi, yondashuvni topish, masalan, bolaning shaxsiy manfaatlariga e'tibor berish va hokazo.

Tajriba shuni ko'rsatadiki, nutq faoliyati turlarini o'rgatishda talabalar etarli ko'nikmaga ega emaslar. Har qanday tilda muloqot qilish leksik va grammatik birliklardan ongli ravishda foydalanishni o'z ichiga oladi, chunki ikkita komponent va bir-birini to'ldiruvchi lingvistik asoslar bo'lmaganda to'liq aloqa qilish mumkin emas.

So'zlarni va grammatika qoidalarini yodlash har qanday tilni o'rganishning asosidir, lekin siz uyg'unlikni ham bilishingiz kerak, bu esa ancha qiyin. Masalan, dialogni o'rgatishda biz adekvat nutq formulalaridan, klishe'lardan, alohida so'zlarda emas, balki bir butun sifatida yodlanishi kerak bo'lgan iboralardan foydalanamiz,

chunki bir tilning konstruktsiyalari o'rganilayotgan chet tilining konstruktsiyalari bilan mos kelmasligi mumkin.

Bundan tashqari, talabalar chet tilida fikrlash qobiliyatiga ega emaslar. O'z fikrlarini ifodalash uchun talabalar birinchi navbatda o'zbekcha iborani tuzadilar, so'ngra to'g'ri grammatik qurilishni qurishga harakat qilib, inglizcha so'zlarni almashtiradilar. Shu sababli leksik, grammatik, stilistik xatolar yuzaga keladi, nutqda duduqlanish va kechikishlar paydo bo'ladi. Boshqa tilda fikrlashni o'rganish uchun tez-tez mashq qilish, mavzuni aqliy tasavvur qilish va uni tezda ifodalash kerak, lekin o'zbek tilida emas, balki darhol ingliz tilida.

XULOSA

Biz o'zbekcha so'zlarni chet el (ingliz, nemis, fransuz va boshqalar) bilan qanchalik tez-tez almashtirsak, nutqimiz shunchalik ravon va ishonchli bo'ladi. Albatta, bu muammolardan tashqari yana bir qancha muammolar ham bor. Bu esa chet tillarini o'qitish tizimini jiddiy takomillashtirishga, passiv o'rganishning eski stereotiplarini yo'q qilishga, o'quvchilarni fikrlashga, o'qituvchi bilan birgalikda murakkab hayotiy savollarga javob izlashga majbur qiladi. Bu masalada talabalarni rag'batlantirishdan tashqari, taklif etilayotgan o'quv materiallarining dolzarbligi va jozibadorligi, shuningdek, o'qituvchining kasbiy va ishbilarmonlik malakasi muhim rol o'ynaydi. Dastlabki bosqichda talabalar qiziqishi, qoida tariqasida, juda yuqori bo'lib, o'qituvchi oldida eng yangi o'quv qo'llanmalari va tegishli qo'shimcha materiallarni keng jalb qilish, shuningdek, talabalar o'rtasidagi o'zaro ta'sirni rag'batlantiradigan zamonaviy usullardan foydalanish orqali uni saqlab qolish vazifasi turibdi. Zamonaviy pedagog ushbu vazifani sidqidildan bajarishi lozim.

REFERENCES

1. Jalolov J. Chet tili o'qitish metodikasi. – Toshkent., 2012: – 48-bet.
2. Johnson, K. E. The Sociocultural Turn and Its Challenges for Second Language Teacher Education. // TESOL Quarterly., – London., 2006: – 235- bet.
3. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. – London., 2001: – 64-bet.
4. Низаева Л. Ф. Коммуникативная компетенция : сущность и компонентный состав // Молодой ученый. – 2016. – № 28. – С. 933–935.
5. Психологическое консультирование : теория и практика : учеб. пособие для студентов вузов / Н. Д. Линде. – М. : Аспект Пресс, 2010. – С. 20.
6. Щукин, А.Н. Современные интенсивные методы и технологии обучения иностранным языкам / А.Н. Щукин – М. : Филоматис, 2008. – 196 с.

TECHNOLOGY OF FORMATION OF ORAL SPEECH COMPETENCE THROUGH ROLE-PLAYING GAMES IN ENGLISH CLASSES

Akbarova Ravzakhan Abdullakhayevna
Senior lecturer at Namangan State University

ANNOTATION

The article discusses teaching methods for increasing the ability of schoolchildren to communicate orally, analyzes the functions of gaming technologies, and also provides information about role-playing games in the process of teaching the English language. Role-playing games are considered the most suitable method for teaching schoolchildren oral and speech communication, since during the game process students fall into situations close to real ones, where children need to communicate with each other. In this article, in English lessons, feedback and feedback will be made about the methods of forming students' oral speech competence by means of fasting games.

Keywords: role playing, skills, oral communication, schoolboy, English lesson.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются методы обучения для повышения способности школьников к устному общению, анализируются функции игровых технологий, а также приводятся сведения о ролевых играх в процессе обучения английскому языку. Ролевые игры считаются наиболее подходящим методом обучения школьников устно-речевому общению, так как в процессе игры учащиеся попадают в ситуации, приближенные к реальным, где детям необходимо общаться друг с другом. В данной статье на уроках английского языка будут даны отзывы и отзывы о методах формирования устной речевой компетенции учащихся средствами разгрузочных игр.

Ключевые слова: ролевая игра, умения, устное общение, школьник, урок английского языка.

INTRODUCTION

In the modern world, knowledge of the English language is of great importance in the life of every person. English helps to build relationships with representatives of other countries and cultures, allows you to find a prestigious job and feel comfortable in foreign countries. Teaching a foreign language is one of the most important components of modern Russian education. At the initial stage of teaching English, the focus is mainly on the study of grammar and vocabulary, with little emphasis on verbal communication. At the same time, there is a need for the formation at the

initial stage of the formation of students' verbal communication skills in order to further improve and develop speech skills and subsequently apply them in practice.

It was also indicated that for the successful implementation of the role-playing game, the teacher must adhere to a certain technology for organizing the play activities of students, consisting of the following stages: the preparatory stage, the explanatory stage, the conducting stage and the analysis and generalization stage. The competent use of role-playing games helps to develop the cognitive activity of students in learning English.

DISCUSSION AND RESULTS

Increasing requirements for the level of knowledge of a foreign language necessitate the search for more effective technologies and teaching methods. In particular, the role of using games in English lessons is increasing, which allows you to bring the learning process closer to the real conditions of live communication. Games increase interest in the topic, contribute to the development of students' creative imagination, and most importantly, allow you to create situations that stimulate students' speech activity. All this makes it possible to introduce role-playing games into the learning process as a tool for the formation of verbal communication skills.

At the initial stage of teaching English, students should familiarize themselves with a foreign language that is completely new to them. They need to learn a new vocabulary, grammar, phonetics, learn to read, write and speak this language, get acquainted with the features of traditions, rules and culture of some English-speaking countries. In accordance with the state educational standard of Primary general education, the subject results of mastering the basic educational program of Primary general education in a foreign language should reflect:

- acquisition of the initial skills of oral and written communication with foreign speakers based on speech skills and needs;
- mastering at the initial level the initial linguistic ideas necessary for mastering oral and written speech in a foreign language;
- formation of friendly attitude and tolerance towards speakers of another language on the basis of acquaintance with the life of peers in other countries, existing samples of children's folklore and children's fiction"

At the initial stage of teaching, the teacher should begin to develop students' ability to communicate with peers, as well as form the basis for the formation of communicative competence in a foreign language. This is facilitated by the formation of verbal communication skills, since in such a learning process, student interaction occurs, they find a common language, listen to each other's thoughts, while learning

new information about the life, culture and traditions of English-speaking countries. However, at the initial stage of teaching verbal and verbal communication, the teacher inevitably faces a number of difficulties.

First of all, this is an insufficient number of speech and language tools used by young schoolchildren. Students may not have enough vocabulary or be able to put the learned grammar rules into practice in the communication process. In addition, children may have limited knowledge of the situation presented in an English lesson. In such cases, students are silent and there is no formation of pronunciation skills. To solve this problem, the teacher must use meaningful and semantic foundations and build lessons on the formation of verbal and verbal communication skills in such a way as to rely on lexical and grammatical skills formed within the framework of the topic under study.

At the beginning of teaching English, students do not feel confident and are afraid to make mistakes, to receive comments from the teacher. When the child is given the task not only to write the sentence correctly or fill the gaps with missing words, but also to form a statement on his own and voice it in front of the entire class, this fear becomes more intense. To minimize this fear, E. N. Solovova advises " to create an atmosphere of goodwill and trust " [page 167]. This can be done by encouraging students ' answers, asking questions that encourage their words.

Consequently, in order to facilitate the effective assimilation of verbal communication skills by students, it is important for the teacher to choose speech situations in which young students feel comfortable and enjoy participating in the communication process. These speech situations can be presented in the form of games, which also increase the motivation of students. For the successful study of oral and speech communication in elementary school, the teacher should pay attention to the psychological characteristics of Primary School students, interest students in learning a foreign language, and also contribute to the development of motivation and skills to work in groups. The use of the game method in the learning process helps to achieve tasks.

Today, more people in our community are interested in learning a language because of the knowledge that kids initially gain in school. One of a teacher's most important responsibilities is the updating and customization of teaching techniques to fit the needs of the modern knowledge-based society. This requires having the ability to assess the educational process' performance and make changes, in addition to assuming responsibility for it. Equally important is the teacher's capacity to adjust to diverse situations and handle the particular needs of each pupil.

Teachers should be able to apply and utilise these competencies in regular classroom activities in addition to having a theoretical understanding of the competencies and being aware of the skills and abilities required for vocational training. if you want to showcase a talent. It is also critical to address the issue of motivating teachers to advance their skills.

Moreover, English teachers use a range of teaching methods, such as oral, written, visual, and multimodal. Yet, the bulk of English teachers use question-answer displays and written materials as their main instructional strategies. The majority of students are interested in learning more about the teaching strategies and resources the teacher employs when teaching speaking.

Games are used in training for a long time; K. D. Ushinsky, A. S. Makarenko, V. A. Sukhomlinsky, L. S. Vygotsky, D. B. Scientists such as Elkonin have proven that games are of great importance in the learning process. First of all, the main reasons why teachers should regularly use games in the process of teaching a foreign language:

First, I. F. As noted by Aliyeva, "games have an effective effect on the development of visual, auditory activity in young students" [Page 1, 93]

Secondly, the game can play a special role in strengthening the cognitive process, facilitating the complex learning process, creating conditions for the formation of the creative personality of students. Learning a new language requires a lot of effort from elementary school students, in a comfortable environment that creates games, students remember the material faster and more efficiently. In addition, gaming activities allow students to think more broadly, go beyond the school curriculum, using their creative thinking and imagination. For example, students can independently come up with what to answer in a particular situation that creates games.

Thirdly, games contribute to the emotional release of schoolchildren and allow you to diversify the learning process. After monotonous classes on the study of grammatical or lexical constructions, game activities relieve students ' stress and fatigue and give them the strength to learn a foreign language further. At the same time, this type of activity increases the activity of schoolchildren, since many games require physical mobility.

Fourth, games often contain a competitive element, in which case even students who do not actively participate during ordinary classes will be interested in winning, that is, they will try to speak English.

Fifth, the game brings the learning process closer to reality, that is, a "sense of perception of life situations" appears [Page 1, 93] and adapts students to the natural

environment. Young students practically understand that English is necessary, first of all, for communication with people.

Sixth, gaming activity undoubtedly increases the interest of schoolchildren in learning a foreign language. As mentioned above, games relieve stress and increase efficiency. As a result, students gain strength and strive to learn something new about English-speaking countries and the characteristics of their culture.

For teaching oral communication, speech games are best suited, since in the process of completing tasks, students enter into communication and directly apply the previously learned English in practice. Game activity involves solving life situations (situational games), performing certain roles (role-playing games), or solving a specific problem (Business games). An important advantage of using games when teaching English is the live learning of English, which is based on a real life situation.

A. V. Konisheva understands the role-playing game as a " situation-based speech exercise aimed at improving speech skills and developing Speaking Skills " [page 5, 78].

Role-playing games can range from strictly controlled conversations to non-operational theatrical performances; from simple prepared dialogues or small talk to complex simulated scenarios. The teacher must correctly choose such a role-playing game in order to be suitable for young students and correspond to their level of language training.

For a complete analysis of role-playing games, it is necessary to consider their components. In principle A. V. The structure developed by Konisheva was obtained: a set of roles accepted by the participants in the game; game actions as a means of implementing these roles; real relationships between players; game, as well as educational and Development Goals; Game use of objects (props); plot and content of the game - conditional reality (time, place), in which players appear.

For the successful implementation of the role-playing game in an English lesson, the teacher is A. V. It should follow a simple and understandable technology proposed by Konisheva. First of all, the teacher must carefully prepare for role-playing. It is important to choose the appropriate life situations that will become the basis of the game and are relevant for schoolchildren, develop a game script and plan. In addition, the teacher must determine the roles of students in advance, prepare handouts, formulate rules. In addition, it is equally important to correctly introduce schoolchildren into the game process, set the main goal and clearly explain the rules, answer the questions that arise. After passing the fast game, it is necessary to analyze the work done, students may be offered to share their thoughts, find out what

happened and where mistakes were made. At the end, the teacher must summarize, note the advantages and moments of teamwork.

CONCLUSION

Thus, we can conclude that gaming technologies are of great importance in the learning process and are an effective tool in teaching a foreign language. During gaming activities, students not only learn new information faster, but also experience positive emotions, communicate with other schoolchildren and actively develop creative thinking. In addition, in order to successfully learn verbal and verbal communication, teachers must comply with the requirements for games and choose. It is necessary to develop games that are useful for students and at the same time interesting. Playing the role can be an effective tool in the hands of a teacher. It is in the role-playing game that students' verbal and verbal communication skills develop, the effectiveness of learning to speak a foreign language increases.

REFERENCES:

1. Bakhriddinova, B. S. (2022, December). STUDY OF ECONOMIC TERMS IN ENGLISH CLASSES. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH CONFERENCE* (Vol. 1, No. 9, pp. 40-44).
2. Bakhriddinova, B. S. (2022). PROBLEMS OF ALTERNATIVE CHOICE OF SEVERAL METHODS IN THE PROCESS OF TEACHING ENGLISH. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(11), 76-79.
3. Aliyeva I. F. Ways to improve the effectiveness of teaching English in elementary grades // *Bulletin of Science and education*. - 2020. - № 12-2 (90). - 92-94-p
4. Bahridinova, B. S. (2022). MODERN PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN ENGLISH LESSONS. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(3), 316-319.
5. Бобокулова, Ш. Б. (2021, November). Использование Интегрированных Навыков В Обучении Английскому Языку. In " *ONLINE-CONFERENCES*" *PLATFORM* (pp. 120-125).
6. Begovich I. S., Doseeva K. D. Problems of learning to speak English in elementary school. Collection of materials of the international scientific and practical conference. - 2019. - 341-345-p
7. Akbarova, R. A. (2019). TEACHING ENGLISH THROUGH STORY TELLING IN ELEMENTARY CLASSES. *Scientific Bulletin of Namangan State University*, 1(10), 297-304.

8. Гафурова, Н. Т., & Мирджанова, Н. Н. (2014). Количественная оценка конструктивных параметров с использованием метрологических свойств. *Молодой ученый*, (19), 187-188.
9. Mirjanova, N. (2020). ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГИИ. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)*, 4(4).

ТЕНГЛИК ВА БАХТ ТУШУНЧАЛАРИНИНГ ИЖТИМОЙ МУНОСАБАТЛАРДА ТУТГАН ЎРНИ

Салимов Бахриддин Лутфуллаевич

Тошкент давлат транспорт университети профессори в.б.

Абдусатторов Фатхулла Хайрулла ўғли

Тошкент давлат транспорт университети талабаси

Ғанибоев Дилмурод Анваржон ўғли

Тошкент давлат транспорт университети талабаси

АННОТАЦИЯ

Мақолада ижтимоий муносабатлардаги тенгсизлик ва бахт борасида ҳам тўхталиб ўтилган, ҳамда кишилик жамиятидаги мазкур тушунчалар мана бир неча минг йилки ўз қадр-қимматини йўқотмасдан келаётганлиги, ўтмиш замоннинг барча даврларида яшаган кўп алломалар бу масалага муҳим омил сифатида қарашганлиги таҳлил этилган.

***Калит сўзлар:** тенглик, тенгсизлик, бахт, фаровонлик, жамият, имтиёзлар.*

АННОТАЦИЯ

В статье также обсуждались неравенство и счастье в социальных отношениях, и анализировалось, что эти понятия в человеческом обществе приходят, не теряя своего значения, уже несколько тысяч лет.

***Ключевые слова:** равенство, неравенство, счастье, благополучие, общество, блага.*

ABSTRACT

In the article, inequality and happiness in social relations were also discussed, and it was analyzed that these concepts in human society have been coming without losing their value for several thousand years.

***Key words:** equality, inequality, happiness, well-being, society, benefits.*

КИРИШ

Бир нарсани унутмаслик лозимки, фақат тартибларни бўлишигина жамиятдаги тенгликни таъминлаб бера олмайди. Зеро бунинг учун жамиятда белгиланган тартибларга ҳамма бирдек риоя этишлари талаб этилади¹. Айниқса, давлатни бошқараётган табақа вакиллариининг тартибларга риоя этишлари ниҳоятда муҳим аҳамиятга эгадир. Бу шуниси билан аҳамиятлики: биринчидан,

¹ Salimov, Bakhriddin Lutfullaevich (2023). OPINIONS OF CENTRAL ASIAN SCHOLARS ON SOCIAL RELATIONS. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3 (1-2), 178-182.

жамиятнинг юқори табақа вакилларининг билимлари, кўникмалари, тажрибалари баланд ва умуман олганда бошқа жиҳатдаги имкониятлари юқориқандир; иккинчидан, ҳар қандай жамиятдаги мавжуд тартиблар ўша жамиятдаги юқори, яъни элита табақа вакиллари томонидан яратилади; учинчидан, юқори табақа вакиллари камчилик бўлганлари учун қолган жамият аъзолари томонидан доимий равишда назорат остида бўладилар; тўрттинчидан, юқори табақа вакиллари хатти-ҳаракатлари бошқалар учун ўрнак бўлиш хусусиятига эга, шунингдек, нафрат уйғотиши ҳам мумкин. Конфуций жамият ва ундаги ижтимоий муносабатлар ҳақида мулоҳаза юритар экан у тенгсизлик ва нотинчлик борасида ҳам тўхталиб ўтади.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Айтиш мумкинки, кишилиқ жамиятидаги мазкур муаммо мана бир неча минг йилки ўз қадр-қимматини йўқотмасдан келаётир². Ўтмиш замоннинг барча давларида яшаган кўп алломалар бу масалага жиддий равишда ёндашишган ва жамият осойишталигини сақлаб, келгусида барқарор ривожланишини таъминлайдиган муҳим омил сифатида қарашган. Улар, нафақат ўзлари яшаётган жамиятни, балки, келгуси авлодлар яшайдиган жамиятларни юксалтириш учун қандай тадбирларни амалга ошириш кераклиги борасида бош қотиришган. Бу борада Конфуций: «Давлат бошқарувчилари ва оила бошлиқлари камбағалликдан эмас тенгсизликдан қўрқишлари, шунингдек, ёлғизликдан эмас, осойишталик йўқлигидан қўрқишлари керак³. Негаки, моддий бойликларни тенглик билан тақсимланиши камбағаллика йўл қўймайди. Ҳамма нарса бир-бирига ўзаро мувофиқ келадиган, ривожланган жамиятда эса ёлғизлик йўқ. Шунинг баробарида осойишталик ҳукм сурган жамиятда хавф-хатарлар остида яшайдиганлар бўлмайди»⁴.

Қадимги машҳур фалсафий оқимлардан бири даосизмда ҳам тенглик асосий ғоялардан бири сифатида эътироф этилган. Улар қадимий даврларда, яъни ибтидоий жамоа тузумида мавжуд бўлган, мутлоқ тенглик ҳукм сурадиган ҳаёлий идеал жамиятга қайтишни орзу қилишган. Уларнинг назарида бундай жамиятда “Ҳукмдор ҳам, унга тобе инсонлар ҳам йўқ. Одамларга кишан тақилмаган ва бирон бир нарсага мажбуран боғлаб қўйилмаган. Ҳамма нарсани

² Салимов Бахриддин Лутфуллаевич, Ҳасанов Миршод Нўъмонович. ШАРҚ МУТАФАККИРЛАРИНИНГ КОМИЛ ИНСОН ТАРБИЯСИ МАСАЛАЛАРИ ТАҲЛИЛИ. Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. Volume: 2, Issue 4, 2022. -P.1345-1354.

³ Salimov, Bakhriddin Lutfullaevich (2023). OPINIONS OF CENTRAL ASIAN SCHOLARS ON SOCIAL RELATIONS. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3 (1-2), 178-182.

⁴ Салимов Б.Л. Ижтимоий муносабатларнинг коммуникация ва транспорт тизими билан детерминистик боғлиқлигининг гносеологик таҳлили. Фалсафа фанлари доктори диссертацияси. Ўзбекистон Миллий университети. Тошкент. 2022, 224 б.

ўзлари яратганлар. Қурол-яроғни билмаганлар, зўравонликларга чидашга мажбур бўлмаганлар. Шон-шуҳрат ва шармандали ҳолатларни ҳам кўрмаганлар. Қўшинларга бирлашишмаган ва ҳарбий юришларда ҳам иштирок этишмаган»⁵. Кўриниб турганидек, ушбу хулосаларда утопик, яъни хаёлий жамият ҳақида мулоҳазалар юритилган. Гарчанд, унда юксак инсоний ғоялар мадҳ этилган бўлсада, аммо ҳақиқий, реал ҳаётда бу ғояларнинг руёбга чиқиши ўта мушкул ишдир. Негаки, барча инсонлар бир хилда фикр юритишмайди, уларнинг орзу-умидлари ва интилишлари ҳам ҳар хил. Шундай экан, ҳеч қандай куч ёки ғоя ва мафкуралар инсонлар ҳаётини бир хил қолипга тушириш қудратига эга эмасдир. Лекин, бу тенглик керак эмас деган хулосага олиб бормаслиги лозим. Ижтимоий муносабатларнинг барқарор фаолият юритиши учун ушбу муносабатларнинг субъекти бўлган одамлар орасида тенглик ўрнатилиши керак. Ижтимоий муносабатларнинг система сифатида барқарор ишлаши, ижтимоий муносабатлар доирасида имтиёзлар бўлмаслигини тақозо этади ⁶ . Имтиёзларнинг у ёки бу тарзда берилиши тенгсизликни келиб чиқишига сабаб бўлади. Аввал кичкина, арзимас бўлиб туюлган тенгсизликлар эса кейинчалик авж олиб жамиятларни инқирозга олиб борувчи жуда катта ижтимоий хавфга айланиб кетиши мумкин.

Қадимги Ҳиндистондаги фалсафий – диний оқимларда ижтимоий муносабатлар ўзига хос тарзда таҳлил этилган. Бу ердаги «Барча фалсафий мактабларнинг ягона мақсади бу – ҳаммани бахт-саодатга эришиш йўлини ёритишдан иборат»⁷ бўлган. Ўзи инсоният онгли мавжудот сифатида фаолият кўрсатаётган пайтдан бошлаб қай тарзда ўзи учун бахтли ҳаётни таъминлаш борасида бош қотириб келган. Албатта, бу ўринда бахт тушунчаси турли замонларда турлича мазмун аҳамият касб этиб келган. Масалан, қадимий ибтидоий жамоа тузумининг илк босқичларида тирик қолиш учун озиқ-овқат топиш ва оддий бошпанага эга бўлиш одамлар ҳаётининг бош мақсади бўлган. Ибтидоий одамларнинг барисини бутун умрлари ана шу кундалик эҳтиёжларини қондириш йўлида ўтиб кетган. Эркакларнинг доимий вақтлари овда ўтган бўлса, аёллар эса кун буйи рўзғор юмушлари билан банд бўлишган. Минглаб, ўн минглаб ва юз минглаб йиллар ана шу тарзда давом этган. Чорвачилик ва деҳқончиликни ҳамда ҳунармандчиликни вужудга келиши ва

⁵ Салимов Б. Л., Мазбутов Д., Жўраев А. (2022). ИЖТИМОЙ МУНОСАБАТЛАРДА ТЕНГЛИК ВА ТЕНГСИЗЛИК ҚОНУНЛАР ВА УРФ -ОДАТЛАРНИНГ ЎЗАРО БОҒЛИҚЛИГИ. *Journal of Integrated Education and Research*, 1(6), 11–17.

⁶ Salimov, Bakhriddin Lutfullaevich (2023). OPINIONS OF CENTRAL ASIAN SCHOLARS ON SOCIAL RELATIONS. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3 (1-2), 178-182.

⁷ Салимов Б.Л. Ижтимоий муносабатларнинг коммуникация ва транспорт тизими билан детерминистик боғлиқлигининг гносеологик таҳлили. Фалсафа фанлари доктори диссертацияси. Ўзбекистон Миллий университети. Тошкент. 2022, 224 б.

ривожланиши билан одамларнинг турмуш тарзлари ва ҳаётга бўлган муносабатлари ўзгара борган. Одамлар фақат бугунни эмас, балки эртанги кунни ўйлаб ҳам яшай бошлашган. Ҳайвонларни ҳонакилаштирилиши ва кўпайтирилиши одамларнинг гўштга бўлган эҳтиёжини қондириб, уларни доимий тарзда ҳаётларини хавф-хатарга қўйиб овда юришларига чек қўйган. Дехқончиликни йўлга қўйилиши орқасидан эса бир неча кунларга ва ойларга, ҳаттоки йилларга етадиган мўл-кўл ҳосил тўплаш имконини берган. Одамлар энди емиш қидириб сарсон-саргардон бўлиб юриш азобидан халос бўлишган. Ҳунармандчиликнинг таракқий этиши одамлар ҳаётини қулайлаштиришга, уларнинг маиший турмушларининг яхшиланишига хизмат қила бошлаган⁸. Ҳунармандчиликнинг темирчилик, кулолчилик, туқувчилик, заргарлик каби соҳаларининг ривож ва меъморчиликнинг шаклланиши кишилик тарихида янги босқичга йўл очиб бера бошлади. Шу тариқа одамларнинг ҳаётга бўлган муносабатлари ўзгариб, улар энди бахт деганда фақат шунчаки кун кечириш эмас, балки эртанги кун учун, келажак учун яшашни, бунинг учун доимий меҳнат қилиш ва изланишда бўлиш лозимлигини англай бошладилар.

Бироқ, инсоният ҳар доимо ўз хоҳлагандек яшай олмаган. Минглаб йиллар мобайнида ҳукм сурган ижтимоий муносабатлар инсонларга ўзлари орзу қилган бахтга етишиш имконини бермаган⁹. Ижтимоий муносабатлар доирасидаги зиддиятлар авж олган бўлиб, асосий бойликлар ва ҳукмронлик жамиятдаги муайян ижтимоий қатламлар қўлида бўлган ва улар роҳат-фароғатда яшашган. Жамиятдаги мавжуд бошқа кўпчилик одамларнинг ҳаёти эса мақтагуйлик аҳволда бўлмаган. Мухтожлик ва ноҳақлик улар турмуш тарзининг одатий ҳамроҳи бўлган. Ўз замонасининг илғор фикрли кишилари ўша даврлардаги ижтимоий адолатсизликларнинг мавжудлигини тушуниб етишган ва уни бартараф этиш чора-тадбирларини излашган¹⁰. Улар жамиятда яшовчи ҳамма инсонларни аҳилликда, фаровонликда, тинч-осуда бахтли ҳаёт кечиришларининг тарафдори бўлишган. Бунинг учун ўз ғоя ва қарашларини илгари суришган ҳамда жамият ҳаётига нисбатан татбиқ этишга даъват этишган. Лекин, аввалги даврлардаги ижтимоий муносабатларнинг табиати, ҳукмрон бошқарувчи синф вакилларининг шавқатсизлиги, боз устига паст табақа вакилларининг, ўша давр ибораси билан айтганда, авом халқнинг ўз ҳақ-ҳуқуқларини билмаслиги ва бунинг учун курашиш лозимлигини англаб

⁸ Salimov, Bakhridin Lutfullaevich (2023). OPINIONS OF CENTRAL ASIAN SCHOLARS ON SOCIAL RELATIONS. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3 (1-2), 178-182.

⁹ Бахриддин Лутфуллаевич Салимов (2022). ЖАМИЯТНИНГ ШАКЛЛАНИШИ ВА ТАКОМИЛЛАШУВИДА БОШҚАРУВ ВА ТАРБИЯ САНЪАТИНИНГ ЎРНИ. *Academic research in educational sciences*, 3 (11), 359-365.

¹⁰ Salimov, Bakhridin Lutfullaevich (2023). OPINIONS OF CENTRAL ASIAN SCHOLARS ON SOCIAL RELATIONS. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3 (1-2), 178-182.

етмаслиги, бирдамликнинг йўқлиги, лоқайдлик ва мутейлик кайфиятининг устуворлиги уларнинг бахтли ҳаётга эришишларига монеълик қилган¹¹.

ХУЛОСА

Оқибатда, воқеликнинг асл моҳиятини англаб етмаган одамларнинг бу ҳаётда бахтга эришишга бўлган умидлари сўнади ва улар «Инсон юксак бахт-саодатга эришиш учун ўзи яшаб турган мавжуд борлиқликдан воз кечиши керак»¹² чунки ҳақиқий «Бахт бу дунёдаги эмас, балки у дунёдаги бахтдир»¹³ деган хулосага келишади. Ушбу мазмундаги хулоса нафақат Ҳиндистонда, балки бошқа ҳудудларда ҳам кенг тарқалган. Зеро, жамиятлардаги ижтимоий тенгсизлик, кўпчилик халқнинг машақатли турмуш тарзи, бахтли ҳаётдан мосуво бўлиши ҳамма жойда бирдек мавжуд бўлган. Бу ҳаётда бахтли бўла олишга кўзи етмаган оддий халқ учун эса нариги дунёда роҳат-фароғатда яшашни ваъда қилувчи фалсафий ва диний таълимотлар жуда хўш келган. Лекин, бунини тўғри мазмундаги хулоса деб бўлмайди. Шу ўринда бир нарсани айтиб ўтиб кетиш лозимки, ўрта асрларда яшаб ўтган Марказий Осиёлик буюк алломалардан бири Абу Наср Форобийнинг таъкидлашича, жоҳиллар шаҳри тоифасига кирувчи «Адашган шаҳар аҳолисининг фикрича, бахт-саодатга фақат ўлгандан кейин етишиш мумкин»¹⁴.

REFERENCES

1. Салимов Б.Л. Ижтимоий муносабатларнинг коммуникация ва транспорт тизими билан детерминистик боғлиқлигининг гносеологик таҳлили. Фалсафа фанлари доктори диссертацияси. Ўзбекистон Миллий университети. Тошкент. 2022, 224 б.
2. Salimov, B. L. (2023). OPINIONS OF CENTRAL ASIAN SCHOLARS ON SOCIAL RELATIONS. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3(1-2), 178-182.
3. Салимов, Б. Л. (2022). ЖАМИЯТНИНГ ШАКЛЛАНИШИ ВА ТАКОМИЛЛАШУВИДА БОШҚАРУВ ВА ТАРБИЯ САНЪАТИНИНГ ЎРНИ. *Academic research in educational sciences*, 3(11), 359-365.

¹¹ Salimov, Bakhriddin Lutfullaevich (2023). OPINIONS OF CENTRAL ASIAN SCHOLARS ON SOCIAL RELATIONS. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 3 (1-2), 178-182.

¹² Салимов Б.Л. Ижтимоий муносабатларнинг коммуникация ва транспорт тизими билан детерминистик боғлиқлигининг гносеологик таҳлили. Фалсафа фанлари доктори диссертацияси. Ўзбекистон Миллий университети. Тошкент. 2022, 224 б.

¹³Бахриддин Лутфуллаевич Салимов (2022). ЖАМИЯТНИНГ ШАКЛЛАНИШИ ВА ТАКОМИЛЛАШУВИДА БОШҚАРУВ ВА ТАРБИЯ САНЪАТИНИНГ ЎРНИ. *Academic research in educational sciences*, 3 (11), 359-365.

¹⁴ Салимов Б.Л. Ижтимоий муносабатларнинг коммуникация ва транспорт тизими билан детерминистик боғлиқлигининг гносеологик таҳлили. Фалсафа фанлари доктори диссертацияси. Ўзбекистон Миллий университети. Тошкент. 2022, 224 б.

4. Салимов, Б. Л., Мазбутов, Д., & Жўраев, А. (2022). ИЖТИМОЙЙ МУНОСАБАТЛАРДА ТЕНГЛИК ВА ТЕНГСИЗЛИК ҚОНУНЛАР ВА УРФОДАТЛАРНИНГ ЎЗАРО БОҒЛИҚЛИГИ. *Journal of Integrated Education and Research*, 1(6), 11-17.
5. Jurayev, S. S. O. (2021). Abu Ali ibn Sinoning falsafiy qarashlarida baxt-saodat masalasi. *Academic research in educational sciences*, 2(Special Issue 1), 395-401.
6. Салимов, Б. Л., & Ҳасанов, М. Н. (2022). ШАРҚ МУТАФАККИРЛАРИНИНГ КОМИЛ ИНСОН ТАРБИЯСИ МАСАЛАЛАРИ ТАҲЛИЛИ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2(6), 1345-1354.

ТУШУНИКСИЗ “ТУШУНЧА”ЛАР

Чори Насриддинов

ЧОТҚМБЮ Гуманитар фанлар кафедраси доценти

АННОТАЦИЯ

Мақолада муаллиф мафкуравий, гоявий тарғибот ишларида муҳим аҳамият касб этадиган «оммавий маданият» тушунчасига нисбатан ўзининг шахсий мулоҳазаларини баён этган бўлиб, бу нарса соҳага қизиқувчи ўқувчиларни бефарқ қолдирмайди.

Калит сўзлар: *оммавий маданият, ёт гоя, гоявий тарғибот, замонавий буржуа жамияти*

АННОТАЦИЯ

В статье автор высказал свое личное мнение о понятии «массовая культура», имеющем большое значение в идеологической пропаганде, что не оставит равнодушными читателей, интересующихся данной областью.

Ключевые слова: *массовая культура, чужая идеология, идеологическая пропаганда, современное буржуазное общество.*

ABSTRACT

In the article, the author expressed his personal opinion on the concept of "mass culture", which is of great importance in ideological propaganda, which will impress readers interested in this area.

Keywords: *mass culture, alien ideology, ideological propaganda, modern bourgeois society.*

КИРИШ

Ҳозир нафақат соҳа мутахассислари, балки оддий инсонлар ўртасидаги мулоқотларда ҳам девиант, делинквент каби тушунчаларнинг тез – тез ишлатилаётганлигига гувоҳ бўлишимиз мумкин. Шундай бўлса - да, бу тушунчалар англатадиган маъно - моҳиятни яна бир бор эслатиш фойдадан холи эмас: девиант хулқ – атвор жамиятда қарор топган ахлоқий меёрлардан, делинквентлик эса ҳуқуқий талаблар доирасидан четга чиқиб, уларга зид ҳаракатлар содир этилганлигини англатади. Инсоншунослик фанлари соҳасида ҳалигача очик қолаётган бир муаммо биз сўз юритмоқчи бўлган масала билан боғлиқ. Кўплаб мамлакатлардаги нуфузли илмий марказлар олимлари томонидан тизимли фундаментал тадқиқотлар ўтказилганлигига қарамай, бугунгача инсон руҳиятининг бутун умри давомида қандай ўзгариши масаласи очиклигича қолмоқда. Гап маънавий камолот, айниқса, ёшлар тарбияси ҳақида борар экан, шахс таркиб топиши жараёнининг психологик қонуниятларини,

жумладан, ахлоқий одатлар ва ишонч – эътиқод таркиб топишининг қонуниятларини билмай туриб тўғри тарбия бериш мумкин эмаслиги кундек равшан.¹⁵Тўғри, инсон маълум бир тизимга солинган таъсуротлар билан бир қаторда тартибсиз, стихияли воқеа – ҳодисалар маҳсули ҳам ҳисобланади. Лекин бу жойда ҳам ноаниқлик мавжуд: улардан қай бири инсон хулқ – атворига кучлироқ таъсир этиши масаласига ҳануз ойдинлик киритилмаган.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Агар бир ҳаётий мисолни айтиб берсам, фикрим янаям тушунарли бўлади. Бир неча йил аввал нуфузли нашриётлардан бирининг муҳаррири маънавий – маърифий мазмундаги китоб учун “оммавий маданият” мавзусида бирор нарса ёзиб беришимни сўраб менга мурожаат қилди. Мавзу ҳар куни кўриб, эшитиб юрганимиз масалалар доирасида бўлгани учун ҳам рози бўлдим. “Бундан осони бор эканми!?” Одатан, ёзадиганларимни бир муддат хаёлимда пишитиб, зеҳнийга жойлаб юрдим. Мўлжалимдаги “хомашё” тайёр бўлгач эса, уларни қоғозга тушира бошладим. Айнан шу жараёнда фикрларим ва ёзганларим ўртасида тушуниксиз зиддият пайдо бўлаётганлигини сезиб қолдим. Гап шундаки, матнни тузаётганимда “оммавий маданият” тушунчасига ўзимча таъриф бермоқчи бўлдим, бироқ ҳар қанча уринмайин, мантикли бирон нарса чиқара олмадим. Шундан сўнг, бу ҳолни ўзимнинг билимсизлигимга йўйиб, “суяги шу ишда қотган” ҳамкасабаларимга мурожаат қилдим. Улар бунга жавобан нималар дейишмасин, барибир савол очиклигича қолаверди - бу тушунчани мантиқий бир шаклга солиш имкониятини тополмадим; улардан ҳам жўяли бир фикр чиқмади, ва мен, табиийки, нашриёт муҳаррирининг ишончини оқлай олмадим.

Шундан сўнг, менда миллий мафкурамизнинг бу муҳим назарий тушунчасига нисбатан шубҳа пайдо бўлди. Агар чуқурроқ назар ташлайдиган бўлсак, маданият қанчалик кенг ижтимоий – маънавий ҳодиса бўлмасин, у шаклан ҳам, мазмунан ҳам фақатгина миллий ёки умуминсоний бўлиши мумкин, боринг ана, шахсий ҳам бўлсин, лекин ҳеч ҳам оммавий бўлолмайди! Маданият ўз табиатига кўра объектив руҳий – ижтимоий қонуниятлар асосида шаклланади – уни кимнингдир хоҳиши билан, сунъий яратиш мумкин эмас! Агар масалага мана шу нуқтаи назардан ёндашадиган бўлсак, “оммавий маданият” - тушунча эмас, сўз бирикмаси бўлиши мумкин, чунки сўз тушунчага айланиши учун, у ички мазмунга эга бўлиши, яъни, бирор моҳиятни англатиши даркор; унинг ёнига яна бир сунъий ибора – “ёт ғоя”ни ҳам қўйиш мумкин. Чунки ғоялар мақбул – номақбул ёки тўғри – нотўғри бўлиши мумкин,

¹⁵Ш. Дўстмухамедова. Ёш даврлари ва педагогик психология. Т. 2013 й. 8 – б.

лекин ҳеч ҳам ёт бўлолмайди. Фикрим тушунарли бўлиши учун ғояга берилган илмий таърифлардан бирини келтираман: “Ғоя – инсон тафаккурида вужудга келадиган, ижтимоий характерга эга бўлган, руҳиятга таъсир ўтказиб, жамият ва одамларни ҳаракатга чорлайдиган, мақсад – муддао сари етаклайдиган кучли теран фикр. Ғоялар гарчи тафаккурда пайдо бўлса – да, инсон ва жамият руҳиятига, ҳатто, ғайри шуурий қатламларга ҳам сингиб боради. Ҳар қандай ғоянинг асосида билим ётади”¹⁶. Энди ўзингиз ўйлаб кўринг, ёт, яъни, бегона ғоя бўлиши мумкинми? Тўғри, сиз билан менга қайсидир ғоя – мақсад ёқмаслиги, унга қўшилмаслигимиз, уни танқид қилишимиз мумкин. Лекин уни ўзимизга ёт билиб, ундан кўз юмолмаймиз-ку!?

Шундан сўнг, камина ўзимдаги бу шубҳа – гумонларни тарқатиш ёхуд унинг исботини топиш мақсадида соҳага оид турли хил адабиётларни излаб топиб, ўрганишга ҳаракат қилдим. Мана, масалан, “Оммавий маданият” номли нитобда шундай фикрлар ёзилган экан: “Оммавий маданият кўп қиррали, сермаъно ҳодиса бўлиб, бизнинг давримизда уни ўрганишга бағишланган тадқиқотлар кўплигига қарамай, унинг моҳияти тўғрисидаги саволга ҳали ҳам муайян жавоб берилмаган. Чиндан ҳам, ушбу масала билан шуғулланувчи тадқиқотчилар оммавий маданият нима эканлиги ҳақида ҳозирга қадар маълум даражада бир хил маънога эга таърифни ишлаб чиқа олмаган бўлсалар, унинг моҳияти ва асосий хусусиятлари борасидаги ягона фикр моҳияти ҳақида гап юритиб бўлармиди!?”¹⁷ Ана холос!? Демак бу муаммога фақат мен дуч келмаган эканман – да! Ёки, советча тузумнинг охириги йилларида рус тилида чиққан яна бир жиддий китобда: “Оммавий маданият” замонавий буржуа жамиятига хос бўлиб, қатъий бир қолипга солинган маънавий кадриятларни яратишга ҳамда уларни оммавий ахборот воситалари орқали тарқатишга хизмат қилади”¹⁸ деган маънисиз ва тўмтоқ таъриф берилган экан. Мен бундай мужмал изоҳлардан ҳеч нарсани била олмадим; аксинча, улар масалани баттар чигаллаштирди.

Эҳтимол, бу гапларнинг мақоламиз аввалида эслаганимиз ёшларнинг девиант ва делинквент хулқ – атворига қандай таъсири бор, дейишингиз мумкин. Гап шундаки, тарбия соҳасидаги ишларимизнинг муваффақияти унинг назарий асосини ташкил этувчи мафкуравий тушунчаларимизнинг қанчалик ҳаётий эканлигига боғлиқ бўлади. Бир сўз билан айтганда, агар фаолиятимизда сохта сиёсий ва мафкуравий қолиплардан чиқмас эканмиз, тарбия ишимизда силжиш бўлмайди. Масалан, шу мазмундаги деярли барча адабиётларда маънавиятимиздаги муаммолар, бузилишлар тўғрисида гап борганда, ҳамини

¹⁶ Фалсафа: қомусий луғат. “Шарк” МНИУ, 2004 й. 484 бет.

¹⁷ Ш. Ғойибназаров. Т. Оммавий маданият. “Ўзбекистон”, 2012 й. 7 – бет.

¹⁸ Советский энциклопедический словарь. М. 1990 г. Ст. 780.

бир овоздан “четдан кириб келаётган ёт ғоялар” ва “оммавий маданият” ҳақида сўз боради. Аниқроғи, барча айблар шу, ўзи аслида йўқ нарса, ходисаларга юкланади. Натижада тарбия ишидаги энг муҳим шарт – тизимлилик бузилади. Биз эса, болаларимиз тарбиясига салбий таъсир кўрсатаётган ҳақиқий иллатларни кўрмаймиз, натижада улар баргараф этилмай қолади.

ХУЛОСА

“Оммавий маданият” ва “ёт ғоя” каби сохта ибора – тушунчалар омманигина эмас, балки тарбия ишига масъул бўлган мутасадди ва мутахассис – олимларни ҳам муаммоларнинг ҳақиқий сабабларини излашдан чалғитиш билан тарбиявий, мафкуравий ишимизга зиён етказмоқда. Бир сўз билан айтганда, бу сингари сийқа тушунчалар нодемократик, мустабид тузум ҳукмрон бўлган жамиятлардаги муаммоларни ҳаспўшлаш, жамоатчиликнинг фикрини улардан чалғитиш учун хизмат қилиб келган, ва афсуски, бу нарса жамиятимизда ҳануз давом этмоқда. Сўнгги йилларда мамлакатимиз аҳолиси, айниқса, ёшлар ўртасида жинойтчиликнинг олдини олишга қаратилган ҳуқуқий – сиёсий мазмундаги кўплаб чора – тадбирларнинг амалга оширилаётганлигига қарамасдан бу салбий ходисалар сонининг ошиб бораётганлиги ҳам фикримизни исботлайди. Тўғри, агар психология фани қонунлари нуқтаи назаридан қарайдиган бўлсак, инсон хулқ – атворидаги девиант ва делинквент оғишларнинг сабаблари турлича бўлиши, уларнинг асосида ҳар хил мотивлар ётган бўлиши мумкин. Аммо такрор бўлсаям айтаман: бундай сохта мафкуравий ғоялар муаммоларнинг асл сабабларини излаб топишимизга монелик қилади, холос.

REFERENCES

1. Ш. Дўстмухамедова. Ёш даврлари ва педагогик психология. Т. 2013 й. 8 – б.
2. Фалсафа: қомусий луғат. “Шарқ” МНИУ, 2004 й. 484 бет.
3. Ш. Ғойибназаров. Т. Оммавий маданият. “Ўзбекистон”, 2012 й. 7 – бет.
4. Советский энциклопедический словарь. М. 1990 г. Ст. 780.

“Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences”.
Ilmiy jurnal. Uzbekistan: www.oriens.uz. 2023. – __b.

ISSN 2181-1784

Mazkur to'plamda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 6-noyabrdagi “O'zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta'lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PF-6108-sonli Farmonida ko'zda tutilgan vazifalarni ijrosini ta'minlash maqsadida “Oriental Renessans” MChJ tomonidan ta'sis etilgan **“ORIENTAL RENAISSANCE: INNOVATIVE, EDUCATIONAL, NATURAL AND SOCIAL SCIENCES (oriens.uz)”** ilmiy jurnalining 3-bo'lim 3-soni o'rin egallagan.

Mas'ul muharrir:

falsafa fanlari nomzodi, dotsent M. Qodirov

Ilmiy kotib:

J.B. Sulaymonov

SH.N. Pulatov

I.R. Ikramova

Texnik muharrir:

Sh.S.Jurayev

